

**BELEDİYELER TARAFINDAN SAĞLANAN ULAŞIM HİZMETLERİ
EKONOMİSİ ve VERGİLENDİRİLMESİ**

**Hazırlayan
MURAT ALTAN**

**DENİZLİ
TEMMUZ 2021**

**BELEDİYELER TARAFINDAN SAĞLANAN ULAŞIM HİZMETLERİ
EKONOMİSİ ve VERGİLENDİRİLMESİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Dönem Projesi
Maliye Ana Bilim Dalı
Vergi Hukuku ve Vergi Uygulamaları (Tezsiz)(İ.Ö.) Programı**

Murat ALTAN

**Danışman
UMUT TEPEKULE**

Temmuz 2021

Denizli

ÖNSÖZ

Belediyeler tarafından sağlanan ulaşım hizmetlerinin ekonomisi ve vergilendirilmesini incelemek amacıyla yapmış olduğum dönem projesi çalışmasında güler yüzü ve proje hazırlama aşamasında her zaman destek olması hasebiyle danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Umut Tepekule'ye, yüksek lisans eğitim programımız boyunca desteklerini hiç bir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Ersan Öz, Prof. Dr. Ekrem Karayılmazlar ve Prof. Dr. İbrahim Organ'a ve her zaman yanımda olan, destek veren kıymetli aileme teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

BELEDİYELER TARAFINDAN SAĞLANAN ULAŞIM HİZMETLERİ EKONOMİSİ ve VERGİLENDİRİLMESİ

ALTAN Murat

Dönem Projesi

Maliye ABD

Vergi Hukuku ve Vergi Uygulamaları Programı

Tez Yöneticisi: Dr. Umut TEPEKULE

Temmuz 2021, V + 25

Ülkemizde büyük yerleşim yerlerinin en önemli sorunlarından biri şehir içi toplu ulaşımdır. Çünkü birçok şehir merkezinde hizmet ve üretim alanları hızla genişlemekte, buna karşın şehir merkezlerindeki yerleşim alanları daralmakta ve yerleşim alanları şehir merkezinin çevresine doğru yayılarak şehirlerin büyümesine neden olmaktadır. Şehirlerin büyümesi ile oluşan insan hareketliliği ise kent içi toplu ulaşım hizmetine olan talebi arttırmıştır.

Şehir merkezinden uzağa yayılan yerleşim alanları ile şehir merkezleri arasında gerçekleşen insan hareketliliği hem trafiğin yoğunlaşmasına hem de trafik kaynaklı önemli maliyetlerin oluşmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda bu trafik yoğunluğunun olumsuz çevresel etkileri olmaktadır.

Şehir içi toplu taşıma hizmetinin sunumunda belediyelere önemli görevler düşmektedir. Özellikle büyükşehir belediyeleri hizmet alanlarının il sınırlarının tümü olması dolayısıyla şehir içi toplu taşıma hizmetlerinin sunumunda çok daha önemli bir görev üstlenmiştir. Ancak sermayesinin yüzde yüzü belediyeye ait ulaşım şirketleri üzerinden gerçekleştirilen hizmet sunumu sonucunda söz konusu şirketler zarar etmekte ve belediye meclisinden sermaye artırımını ile sübvansede edilerek bu hizmeti sürdürmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Belediye, ulaşım, ekonomi, vergi

ABSTRACT
ECONOMY AND TAXATION OF TRANSPORTATION SERVICES
PROVIDED BY MUNICIPALITIES

Murat ALTAN

Term Project

Public Finance

Tax Law and Tax Applications Program

Thesis Supervisor: Dr. Umut TEPEKULE

July 2021, V + 25

One of the most important problems of metropolitan cities and other large settlements in Turkey is urban public transportation. Because the service and production areas in many city centers are expanding rapidly, on the other hand, the residential areas in the city centers are shrinking and the residential areas are spreading towards the periphery of the city center, causing the cities to grow. The human mobility created by the growth of cities has increased the demand for urban public transportation services.

The human mobility between the residential areas spread far from the city center and the city centers causes both traffic intensification and significant traffic-related costs. At the same time, this traffic density has negative environmental effects.

Municipalities have important duties in the provision of urban public transportation services. Especially metropolitan municipalities have undertaken a much more important task in the provision of urban public transportation services, since their service areas are all within the provincial borders. However, municipalities and especially metropolitan municipalities cannot generate any income from urban public transportation services. As a result of the service provision, which is carried out through transportation companies whose capital is 100% owned by the municipality, these companies make losses and continue this service by subsidizing with a capital increase from the city council.

Keywords: Municipality, transportation, economy, tax

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	1
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	2
GİRİŞ	3
1.BELEDİYELERİN GÖREVLERİ.....	4
2. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN GÖREVLERİ NELERDİR?	5
3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN GELİRLERİ	10
4. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN GİDERLERİ	15
5. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNCECE SUNULAN ULAŞIM HİZMETLERİ	17
6. ULAŞIM HİZMETLERİNDEN SAĞLANAN KAZANÇLARIN VERGİLENDİRİLMESİ.....	19
7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	20

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

BB: Büyükşehir Belediyesi

KDV: Katma Değer Vergisi

GV: Gelir Vergisi

DV: Damga Vergisi

GİRİŞ

Günümüzde büyük kentlerin en önemli sorunlarından biri şehir içi toplu taşımadır. Bu hizmet ülkemizde belediyeler tarafından sunulmaktadır. Büyükşehirlerimizde ise bu hizmeti büyükşehir belediyeleri yürütmektedir. Bu kapsamda büyükşehir belediyeleri vatandaşların güvenli ve konforlu bir şekilde şehir içinde seyahat edebilmeleri için şehir içi toplu taşıma hizmetlerini sunmaktadır.

Şehirlerin büyümesine paralel olarak şehir içi toplu taşıma ve ulaşım hizmetlerine olan talep sürekli artmaktadır. Talep artışını karşılaman için yapılan yatırımlar ise bu hizmetin sunum maliyetini sürekli arttırmaktadır. Bu maliyet artışına karşın belediyeler ve büyükşehir belediyeleri bu hizmetin sunumundan herhangi bir kar elde etmemektedir.

Çünkü bu hizmetin sunumu belediyelere ilgili kanunlar kapsamında verilmiş bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle belediyeler bu hizmeti sağlarken kar amacı gütmemektedir. Buna ek olarak ülkemizde belediyeler ve büyükşehir belediyeleri bu hizmeti sunarken Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın belirlediği kriterleri çerçevesindeki yolculardan bir ücret almamakta; öğrenciler, kamu personeli gibi yolcuları ise maliyetin altında belirlenmiş fiyatlar ile taşımaktadır.

Türkiye de en önemli mahalli idare birimi olan belediyelerin ve büyükşehir belediyelerininin 1982 Anayasası ve bağlı oldukları kanunlar gereği birçok görevi bulunmaktadır. Her ne kadar Anayasa, mahalli idarelere görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanır dese de, belediyelerin görevleri çok fakat gelirleri o orantıda değildir. Bu projede temel sorun olarak alınan olgu budur.

Bu kapsam öncelikle belediyelerin gelirleri incelenecek sonra belediyelerin görev ve sorumlulukları açıklandıktan sonra ulaşım hizmetleri incelenecek ve bu hizmetlerin vergi sistemi karşısındaki durumu açıklanacaktır.

1. BELEDİYELERİN GÖREVLERİ

Yerinden yönetim anlayışının bir parçası olan belediyeler geçmişten günümüze toplum ihtiyaçlarını karşılama noktasında çok önemli bir konuma sahiptir. Bu konumları gereği de pek çok görevleri vardır. Bu görevleri maddeler halinde şu şekilde özetlemek mümkündür;

- Yol, su, elektrik dağıtım, kanalizasyon hizmetleri gibi altyapı çalışmaları yapmak.
- Toplum güvenliğini ve sağlığını korumak amacıyla İtfaiye hizmetleri, zabıta hizmetleri, çevre temizliği gibi hizmetler sunmak,
- Şehir içerisinde imar, ruhsat ve benzeri izinleri vermek,
- Pazar yerleri, sanayi bölgeleri kurmak,
- Okul öncesi eğitim vermek, mesleki eğitim kursları düzenlemek ve kütüphane açma vs. gibi görevleri üstlenmek,
- Öğrenciler için yurt hizmetleri, düşük gelirli kesimler için ucuz konut edindirmek,
- Tarihi merkezleri korumak, müze hizmeti vermek, kültür ve spor merkezleri açmak,
- Şehir içi ulaşım hizmetlerini yapmak.
- Yukarıda sayılan görevler belediyelerin yetki alanı ile sınırlıdır. Belediyelerin hizmetlerini verimlilik, etkinlik ve tutumluluk ilkeleri çerçevesinde yapmaları, vatandaşlarına en yakın ve uygun şekilde, dezavantajlı gruplara öncelik verecek şekilde hizmetlerini sunmaları esastır.

Anayasamızın 127. Maddesi'ne göre idari ve mali açıdan özerk olarak tanımlanan belediyelere görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanması gerekmektedir. Lakin belediyelerin kendilerine ilgili kanunlar çerçevesinde verilen görevleri bir hayli fazla olmasına ve Anayasamızda mali açıdan özerk olarak tanımlanmalarına karşın gelirlerinin bu görevleri yerine getirecek hizmetlerin sunumunda yetersiz olduğu bir gerçekliktir.

Devletler belirli sınırlar içerisinde kurulmuş olan ve bu sınırlar içerisinde yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılamak için oluşmuş siyasi yapılardır. Buldukları coğrafyada etkin bir şekilde var olabilmek için tüm devletlerin sistemli bir şekilde vatandaşlarının kamusal ihtiyaçlarını karşılayabilecek organizasyona sahip olmaları gerekir.

Güçlü bir merkezi yapı ve merkezi yönetimle beraber yerelde de ihtiyaçların zamanında ve etkili bir şekilde karşılanabilmesi için mahalli idarelere ihtiyaç duyulmaktadır. Her bölgeye göre değişen yerel ihtiyaçları görme, takip etme ve çözme konusunda mahalli idareler merkezi yönetimlerden daha etkili olmaktadır. Yereldeki ihtiyaçların karşılanması konusunda da en etkili organlardan biri belediyelerdir.

Belediyelerin görevleri ve sorumlulukları özellikle 1950'li yıllardan sonra artan kentleşme ile beraber kentlerde artan nüfusun ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde artmaya başlamıştır. Özellikle 1980'li yıllarla beraber belediyelerin kent yönetimindeki yeri artmış ve 1984 yılında büyüyen şehirlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere büyükşehir belediyeleri kurulmuştur.

Günümüzde de toplum ihtiyaçlarının karşılanması konusunda çok önemli bir yere sahip olan belediyelerin birçok görevi vardır. Bu bölümde belediyelerin kanunlardan kaynaklanan görevleri ve bu görevleri icra etmek için kendilerine sağlanan gelirler üzerine açıklamalarda bulunulacaktır.

2. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN GÖREVLERİ NELERDİR?

Hızlı kentleşme neticesinde ortaya çıkan şehirlerin düzensiz ve plansız büyümesi sürecinde ortaya çıkan büyük kentler ve bu kentlerin yönetiminde karşılaşılan güçlükleri aşmak için bazı özel şehir yönetim modelleri ortaya çıkarmıştır. Ülkemizde 1984 yılında oluşturulan ve halen büyük kentler için uygulanan ve normal belediyelerden farklı bir yönetim sistemini ifade eden büyükşehir belediyesi uygulaması iki kademenin var olduğu anakent yönetim modeline örnektir (Ulusoy ve Akdemir, 2019:331).

Ülkemizde Büyükşehir Belediye sisteminin temelini 1982 Anayasası'nın 127. maddesinde yer alan «*Büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir*» hükmü oluşturmaktadır. Anayasamızdaki bu hüküm doğrultusunda 1984 yılı Mart ayında çıkarılan 195 Sayılı KHK ile İstanbul, Ankara ve İzmir'de büyükşehir belediyeleri kurulmuştur. Temmuz 1984'teki 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile Mart 1984'deki 195 sayılı KHK'yı değiştirilerek büyükşehir belediye yönetimi yeniden düzenlenmiştir (Ulusoy ve Akdemir, 2019:332).

Ülkemizde 1986 -1988 yılları arasında kurulan beş büyükşehir belediyesi (Adana (1986), Bursa (1987), Gaziantep (1988), Konya (1988) ve Kayseri (1988)) ile birlikte büyükşehir belediyesi sayısı 1988 sonunda 8'e çıkmıştır. Bu illerin tamamında büyükşehir belediyeleri kanun ile kurulmuştur. 1993 yılında ise o dönem yürürlükte

olan 3030 Sayılı Kanun hükümlerine aykırı olarak 504 sayılı KHK ile yedi büyük şehir belediyesi daha kuruldu. Bu yedi büyükşehir; Antalya, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Mersin (İçel), İzmit (Kocaeli) ve Samsun' dur. 2000 yılında ise 593 sayılı KHK ile Sakarya ilinin merkezinde, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur (Ulusoy ve Akdemir:332).

2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu bu konudaki bir diğer önemli düzenlemedir. Bu kanun ile Büyükşehir Belediyelerinin kurulması, organları, görev ve yetkileri, gelirleri ve belediyeler arasındaki ilişkiler yeniden düzenlenmiştir. Mevcut iki düzeyli yönetim yapısı ise korunmuştur (Ulusoy ve Akdemir, 2019:333). 2008 yılında büyükşehir belediyelerine yönelik bir diğer önemli düzenleme ise 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'dur. Bu kanun ile 240 alt kademe belediyesinin tüzel kişiliği sonlandırılmış, böylelikle, büyükşehir belediyelerinde ikinci kademenin sadece ilçe belediyelerinden oluşması sağlanmıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2019:334).

Büyükşehir belediyelerine yönelik son önemli düzenleme ise 2012 Kasım ayında çıkarılan ve 2014 mahalli idare seçimleri ile birlikte uygulamaya giren 6360 Sayılı Kanun'dur. Bu kanun ile Büyükşehir belediyelerinin kurulması nüfus şartına bağlanmıştır. Bu kapsamda; nüfusu 750.000'den fazla olan illerin belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. Nüfusu 750.000'den fazla olan 13 yeni il belediyesi Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, Manisa, Mardin, Muğla, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon ve Van büyükşehir belediyesi statüsü kazanmıştır. Böylelikle büyükşehir sayısı 29'a yükselmiştir. Büyükşehir belediyelerine ilişkin son düzenleme 14.3.2013 tarih ve 6447 sayılı yasanın 1. Maddesi ile birlikte Ordu ilinin de büyükşehir statüsüne kavuşmasıdır. Böylelikle ülkedeki büyükşehir belediyesi sayısı 30 yükselmiştir.

Bugün ülkemizde toplam 30 büyükşehir belediyesi ve büyükşehir belediyesine bağlı 519 ilçe büyükşehir ilçe belediyesi bulunmaktadır. İlk olarak 1984 yılında kurulan büyükşehir belediyeleri büyük şehirlerin ihtiyaçlarının karşılanmasında çok önemli yere sahiptir. Çünkü ülkemizde toplam nüfusun yaklaşık %80'i, belediye sınırları içerisinde yaşayan nüfusun ise yaklaşık %85'i bu 30 büyükşehirde yaşamaktadır.

Günümüzde büyükşehir belediyelerine ilişkin temel düzenleme 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'dur. Bu kanunun düzenleme yapmadığı alanlarda ise

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun hükümleri uygulanmaktadır. Büyükşehir Belediyelerinin görevleri ilişkin düzenleme 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde iki fıkradan oluşmaktadır. İlk fıkrada büyükşehir belediyelerinin görevleri; ikinci fıkrada ise büyükşehir ilçe belediyelerinin görevleri düzenlenmiştir.

Büyükşehir belediyelerinin 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'ndan kaynaklanan görevler şunlardır:

- *“Belediyelerinin görüşlerini alarak büyükşehir belediyesinin stratejik plânını, yıllık hedeflerini, yatırım programlarını ve bunlara uygun olarak bütçesini hazırlamak.*
- *Çevre düzeni plânına uygun olmak kaydıyla, büyükşehir belediye sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar plânını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak*
- *Kanunlarla büyükşehir belediyesine verilmiş görev ve hizmetlerin gerektirdiği proje, yapım, bakım ve onarım işleriyle ilgili her ölçekteki imar plânlarını, parselasyon plânlarını ve her türlü imar uygulamasını yapmak ve ruhsatlandırmak, 20.7.1966 tarihli ve 775 sayılı Gecekondu Kanununda belediyelere verilen yetkileri kullanmak*
- *Büyükşehir belediyesi tarafından yapılan veya işletilen alanlardaki işyerlerine büyükşehir belediyesinin sorumluluğunda bulunan alanlarda işletilecek yerlere ruhsat vermek ve denetlemek*
- *Belediye Kanununun 69. (arsa ve konut üretimi) ve 73. (kentsel dönüşüm ve gelişim alanları) maddelerindeki yetkileri kullanmak*
- *Büyükşehir ulaşım ana plânını yapmak veya yaptırmak ve uygulamak; ulaşım ve toplu taşıma hizmetlerini plânlamak ve koordinasyonu sağlamak; kara, deniz, su ve demiryolu üzerinde işletilen her türlü servis ve toplu taşıma araçları ile taksi sayılarını, bilet ücret ve tarifelerini, zaman ve güzergâhlarını belirlemek; durak yerleri ile karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek ve işletmek, işlettirmek veya kiraya vermek; kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiği bütün işleri yürütmek*
- *Büyükşehir belediyesinin yetki alanındaki mahalleleri ilçe merkezine bağlayan yollar, meydan, bulvar, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak, bakım ve onarımı ile bu yolların temizliği ve karla mücadele çalışmalarını*

yürütmek; kentsel tasarım projelerine uygun olarak bu yerlere cephesi bulunan yapılara ilişkin yükümlülükler koymak; ilân ve reklam asılacak yerleri ve bunların şekil ve ebadını belirlemek; meydan, bulvar, cadde, yol ve sokak ad ve numaraları ile bunlar üzerindeki binalara numara verilmesi işlerini gerçekleştirmek.

- Coğrafi ve kent bilgi sistemlerini kurmak.
- Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak; ağaçlandırma yapmak; gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; inşaat malzemeleri, hurda depolama alanları ve satış yerlerini, hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını, odun ve kömür satış ve depolama sahalarını belirlemek, bunların taşınmasında çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak; büyükşehir katı atık yönetim plânını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynaktan toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak ve bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak.
- Gıda ile ilgili olanlar dâhil birinci sınıf gayrisihhî müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek.
- Büyükşehir belediyesinin yetkili olduğu veya işlettiği alanlarda zabıta hizmetlerini yerine getirmek
- Yolcu ve yük terminalleri, kapalı ve açık otoparklar yapmak, yaptırmak, işletmek, işlettirmek veya ruhsat vermek
- Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlence, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine nakdî yardım yapmak, malzeme vermek ve gerekli desteğı sağlamak, amatör takımlar arasında spor

müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara, teknik yönetici, antrenör ve öğrencilere belediye meclis kararıyla ödül vermek

- *Gerektiğinde mabetler ile sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerle ilgili bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteğini sağlamak*
- *Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmek*
- *Büyükşehir içindeki toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek, büyükşehir sınırları içindeki kara ve denizde taksi ve servis araçları dâhil toplu taşıma araçlarına ruhsat vermek. Büyükşehir içindeki toplu taşıma hatlarıyla ilgili olarak; şehir merkezine olan uzaklık, nüfus ve hattı kullanan sayısı kriterleri esas alınarak tespit edilecek hatlarla ilgili toplu taşıma hizmetlerinin işlettirilmesine karar vermek*
- *Su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; derelerin ıslahını yapmak; kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlamak*
- *Mezarlık alanlarını tespit etmek, mezarlıklar tesis etmek, işletmek, işlettirmek, defin ile ilgili hizmetleri yürütmek*
- *Her çeşit toptancı hallerini ve mezbahaları yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek, imar plânında gösterilen yerlerde yapılacak olan özel hal ve mezbahaları ruhsatlandırmak ve denetlemek*
- *İl düzeyinde yapılan plânlara uygun olarak, doğal afetlerle ilgili plânlamaları ve diğer hazırlıkları büyükşehir ölçeğinde yapmak; gerektiğinde diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteği vermek; itfaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütmek; patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama yerlerini tespit etmek, konut, işyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kuruluşlarını yangına ve diğer afetlere karşı alınacak önlemler yönünden denetlemek, bu konuda mevzuatın gerektirdiği izin ve ruhsatları vermek*

- *Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak*
- *Merkezî ısıtma sistemleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek*
- *Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye etme ve yıkım konusunda ilçe belediyelerinin talepleri hâlinde her türlü desteği sağlamak*
- *Tarım ve hayvancılığı destekleyen her türlü faaliyette bulunmak”*

Yukarıda da görüldüğü üzere büyükşehir belediyelerinin 5216 sayılı Kanun başta olmak üzere diğer yasal mevzuattan kaynaklanan bir hayli fazla görevi bulunduğu görülmektedir. Bu noktada belediyelerin sorumluluğunda olan görevlerini yerine getirebilmeleri için kaynaklarının ve gelirlerinin yeterli olması önem arz etmektedir. Sonraki başlık altında büyükşehir belediyelerinin gelirleri yasal mevzuat üzerinden incelenecektir.

3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN GELİRLERİ

Yerel yönetimlerin gelir elde etme yöntemleri her ülkenin siyasi, ekonomik ve idari yapısına göre değişmekle birlikte genel olarak elde edilmiş biçimleri üç başlık altında ele alınabilir. Bunlar; öz gelirler, idareler arası transferlerden elde edilen gelirler ve borçlanma gelirleridir. Bu gelirler türlerini kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür (Ulusoy ve Akdemir, 2019:349-356):

- Öz gelirler başta 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu olmak üzere yasal mevzuat çerçevesinde büyükşehir belediyelerin kendilerinin topladıkları gelirlerdir. Tahsili yasal mevzuat çerçevesinde büyükşehir belediyelerine bırakılmış vergiler, resimler, harçlar, harcamalara katılma payları, ceza gelirleri, çeşitli resmi ve özel kuruluşlar tarafından yapılan bağışlar büyükşehir belediyelerin öz gelirleri arasında sayılabilir. Bunun dışında büyükşehir belediyelerin mülk ve teşebbüs gelirleri de öz gelirler içerisinde yer almaktadır.

- İdareler arası transferden elde edilen gelirler ise merkezi yönetim tarafından yerel yönetimlere aktarılan payları ifade eder. Bunun yanında merkezi yönetim bütçesi içerisinde yer alan kurumlardan aktarılan yardımlarda bu kapsamda değerlendirilebilir. Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi gibi vergi gelirleri, merkezi yönetimin genel bütçe vergi gelirlerini oluşturmakta ve yerel yönetimlere idari yapısına göre bu vergi gelirinden kendilerine pay aktarılmaktadır (Yılmaz ve Berber, 2000: 3). Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yerel yönetim idareleri için önemli gelir kaynağı olan transferler, toplum ihtiyaçlarının karşılanması konusunda önemli bir role sahiptir. Çünkü belediyelerin öz gelirleri ihtiyaçları karşılama noktasında genellikle yetersiz kalmaktadır.
- Borçlanma gelirleri ise büyükşehir belediyelerinin öz gelirleri ve transfer gelirleri yetersiz kaldığında başvurdukları bir diğer gelir sağlama yöntemidir. Ayrıca belediyeler çok büyük altyapı çalışmalarını finanse edebilmek içinde borçlanma yoluna başvurabilirler.

Bu aşamada yerel yönetimlerin iyi bir gelir yapısına sahip olmaları için benimsemeleri gereken bazı ilkelerden bahsetmek faydalı olacaktır. Bu kapsamda söz konusu ilkeleri şu şekilde açıklamak mümkündür:

- Düşük Maliyet: İdareler gelirlerini yönetimi ve uygulaması basit, tahsilatı kolay olacak şekilde düzenlemelidir.
- Yeterlilik ve Esneklik: Gelirin toplumun sürekli ihtiyaçlarını aksatmayacak şekilde istikrarlı ve yeterli olması, değişen koşullara uyum sağlayabilecek esneklikte olması gerekir .
- Fayda Vergilemesi: Gelirlerin hesap verilebilirlik ve şeffaflık ilkelerini taşıyarak, ödenen vergi ve harç karşılığında elde edilen faydanın güçlü bir ilişki içinde olması
- Mali Özerklik: Yerel yönetimleri elde ettikleri gelirlerin ve bu gelirleri kullanma yetkilerinin mali özerklik anlayışına uygun şekilde olmasıdır.

Büyükşehir Belediyelerinin öz gelirleri 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 23. maddesinde sayılan gelirler ve diğer mevzuattan sağlanan gelirler olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Bu kapsamda 5216 sayılı Büyükşehir

Belediyesi Kanunu'nun 23. maddesinde sayılan gelirleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- “2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda yer alan oran ve esaslara göre büyükşehir belediyesince tahsil olunacak at yarışları dâhil müşterek bahislerden elde edilen Eğlence Vergisinin; % 20'si müşterek bahislere konu olan yarışların yapıldığı yerin belediyesine, % 30'u nüfuslarına göre dağıtılmak üzere diğer ilçe belediyelerine ayrıldıktan sonra kalan % 50'si.
- Büyükşehir belediyesine bırakılan sosyal ve kültürel tesisler, spor, eğlence ve dinlenme yerleri ile yeşil sahalar içinde tahsil edilecek her türlü belediye vergi, resim ve harçları.
- Büyükşehir belediyesinin yetki alanındaki meydan, bulvar, cadde ve anayollar (7. maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde belirtilen alanlar) ile bu alanlara cephesi bulunan binalar üzerindeki her türlü ilân ve reklamların vergileri ile asma, tahsis ve bakım ücretleri.
- Büyükşehir ulaşım ana planı çerçevesinde belirlenen karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerindeki (7. maddenin (f) bendine göre tespit edilen) araç park yerlerinin işletilmesinden elde edilen gelirin ilçe belediyelerine, nüfuslarına göre dağıtılacak %50'sinden sonra kalacak %50'si.
- Hizmetlerin büyükşehir belediyesi tarafından yapılması şartıyla 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda belirtilen oran ve esaslara göre alınacak yol, su ve kanalizasyon harcamalarına katılma payları.
- Kira, faiz ve ceza gelirleri.
- Kamu idare ve müesseselerinin yardımları.
- Bağlı kuruluşların kesin hesaplarındaki gelirleri ile giderleri arasında oluşan fazlalık sonucu aktarılacak gelirler.
- Büyükşehir belediyesi iktisadî teşebbüslerinin safi hasılâtından büyükşehir belediye meclisi tarafından belirlenecek oranda alınan hisseler.
- Büyükşehir belediyesinin taşınır ve taşınmaz mal gelirleri.
- Yapılacak hizmetler karşılığı alınacak ücretler.
- Şartlı ve şartsız bağışlar.
- Diğer gelirler.”

Yukarıda sayılan öz gelirlerin sınıflandırılması vergi gelirleri, harçlar ve harcamalara katılım payları göz önüne alındığında daha ayrıntılı bir bakış açısıyla şu şekilde de yapılabilir (AYDIN, 2021, 6):

- **Yerel Yönetim Vergileri:** Bu kapsamda 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununa göre tahsili belediyelere bırakılmış vergi gelirleri yer almaktadır. Bunlar; ilan ve reklam vergisi, eğlence vergisi, haberleşme vergisi, elektrik ve havagazı tüketim vergisi, yangın sigortası vergisi ve çevre temizlik vergisi olmak üzere altı ayrı türdür. Yerel yönetim vergi türleri içinde yer alan emlak vergisi ise 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda yer almayıp 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nda ayrıca düzenlenmiştir.
- **Yerel Yönetim Harçları ve Resimleri:** Bu kapsamda 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununa göre tahsili belediyelere bırakılmış harç ve resim gelirleri yer almaktadır. Bu harçlar; İşgal Harcı, Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı, Kaynak Suları Harcı, Tellallık Harcı, Hayvan Kesimi Muayene Ve Denetleme Harcı, Ölçü Ve Tartı Aletleri Muayene Harcı, Bina İnşaat Harcı, Yapı Kullanma İzni Harcı, Kayıt Ve Suret Harcı, İmar İle İlgili Harçlar, İşyeri Açma İzni Harcı, Muayene, Ruhsat Ve Rapor Harcı ve Sağlık Belgesi Harcı olmak üzere on üç ayrı harç türünden oluşmaktadır. Bu kapsamda belediyeler tarafından tahsil olunan tek resim ise Toptancı Hali Resmidir. Bu harçlar arasında bina inşaat harcı, işgal harcı, imar harçları ve toptancı hali resmi önemli yer tutmaktadır. Belediye gelirleri içerisinde yer alan harçlardan sadece Tellallık Harcı nispi (oran) olarak belirlenmiştir. Tellallık Harcı dışındaki harçlar ise maktu olarak belirlenmektedir.
- **Yerel Yönetim Harcamalara Katılma Payları:** Bu kapsamda 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununa göre tahsili belediyelere bırakılmış harcamalara katılma payları yer almaktadır. Bu harcamalara katılım payları; Yol Harcamalarına Katılma Payı, Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı ve Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payı olmak üzere üç ayrı harcamalara katılma payı türünden oluşmaktadır. Yukarıda sayılan üç tür harcamalara katılım payından yol harcamalarına katılım payının alınması 6030 sayılı Kanun'la belediye meclislerinin kararına bırakılmıştır. Diğer iki harcamalara katılım payının alınması ise zorunludur.

Aşağıdaki yer alan Tablo 1’de 2020 yılı için belediyelerin gelirleri ekonomik sınıflandırılma düzeyinde görülmektedir. Aşağıda yer alan tabloda gerek 2664 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu kapsamında elde edilen gerekse diğer mevzuat kapsamında elde edilen gelirler ekonomik sınıflandırmaya göre gösterilmiştir.

Tablo 1 - 2020 Yılı Belediye Gelirleri (Ekonomik Sınıflandırma Düzeyine Göre, Bin TL)

	OCAK- MART	NİSAN- HAZİRAN	TEMMUZ- EYLÜL	EKİM- ARALIK	TOPLAM
BÜTÇE GELİRLERİ HESABI	38,755,084	34,021,384	43,838,094	57,315,868	173,930,430
Vergi Gelirleri	2,876,368	5,949,475	2,978,675	6,494,705	18,299,223
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	7,177,940	5,678,891	8,858,811	9,800,218	31,515,860
Ulaştırma Hizmetlerine İlişkin Gelirler	454,349	167,095	402,433	324,275	1,348,152
Ulaştırma Hizmetlerine İlişkin Kurumlar Hasılatı	391,408	241,761	271,133	420,814	1,325,116
Ulaştırma Hizmetlerine İlişkin Kurumların Karları	334	80	147	248	809
Alınan Bağış ve Yardımlar ile Özel Gelirler	1,434,329	1,593,117	2,570,700	4,273,385	9,871,531
Merkezi Yönetim Bütçesine Dâhil İdarelerden Alınan Bağış ve Yardımlar	711,043	789,859	1,035,350	1,607,460	4,143,712
Alacaklardan Tahsilat	71,615	128,264	112,485	583,151	895,515

Yukarıda yer alan Tablo-1 incelendiğinde belediyelerin gelirlerinin önemli bir kısmının teşebbüs ve mülkiyet gelirlerinin oluşturduğu görülmektedir. İkinci önemli gelir kalemi ise vergi gelirleridir. Ancak bu gelir kalemi altında yer alan ana vergi geliri 2664 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu kapsamında tahsil ettikleri öz gelirleri değil, 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun kapsamında genel bütçe vergi gelirlerinden belediyelere aktarılan paylardan oluşmaktadır. Bir diğer önemli gelir ise alınan bağış ve yardımlardır. Görüleceği üzere

her ne kadar hem Anayasamızda hem de kendi kanunlarında mali açıdan özerk olarak tanımlanmış olsalar da belediyelerin gelir yapısı bu özerkliği sağlamamaktadır. Ayrıca tabloda görüldüğü üzere şehir içinde sunulan ulaştırma hizmetinden elde edilen gelirlerin toplam gelirler içerisindeki payı çok düşüktür.

4. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN GİDERLERİ

Devletlerin tarihî süreç içinde oluşumuna paralel olarak mahalli örgütlenmeler gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi devletlerin var olmasının tarihî süreçteki temel nedeni insanların toplu, ortak gereksinimlerini karşılamaktır. Bu gereksinimler başta iç ve dış emniyet hizmetleri olarak ortaya çıkmış, daha sonraki zamanlarda ise ortak ve toplu hizmetlerin miktarı arttıkça devletin görevleri de artmıştır.

Toplu ve ortak gereksinimler tüm ülke genelinde ortaya çıkarken ihtiyaçların karşılanması konusunda merkezi hükümetler her zaman yeterli olamamıştır. Bu nedenle de özellikle 1980’li yıllardan sonra yerel yönetimlerin önemi artarak devam etmiştir. Kamu hizmetlerine artan talep ve yerel nitelikli ihtiyaçlarda meydana gelen artışlar kamu hizmeti sunumunda mahalli idarelerin görev ve sorumluluklarını daha da arttırmıştır.

Mahalli idarelerin birere kamu hizmet sunucusu olarak görev ve sorumlulukları artmış olsa da devletlerin yönetim yapıları çerçevesinde bu görev ve sorumlulukları yerine getirirken sınırsız bir şekilde hareket etmeleri ise mümkün değildir. Başka bir ifade ile mahalli idareler kamu hizmetlerinin sunumunu gerçekleştirirken kendilerini sınırlayan bir yasal kurumsal çerçeve içerisinde hareket etmektedir. Ülkemizde de durum benzer bir nitelik arz etmektedir.

Bu doğrultuda Büyükşehir Belediyelerinin görev ve yetkileri 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanun’da sayılmış buna ek olarak bu görev ve sorumlulukları yerine getirirken büyükşehir belediyelerinin yapabilecekleri giderler de aynı kanunun 24. maddesinde kanun koyucu tarafından tek tek sayılmıştır. Bu kapsamda Büyükşehir Belediyelerinin 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanun’unda sayılan giderleri şunlardır:

- *“Belediye hizmet binaları ve tesislerin temini, bakım ve onarımı için yapılan giderler.*
- *Belediye personeline ve belediyenin seçilmiş organlarının üyelerine ödenen maaş, ücret, ödenek, huzur hakkı, yolluklar, hizmete ilişkin eğitim ile diğer giderler.*

- *İlçe belediyeleri ile bağılı kuruluşlara yapacakları yardımlar ve ortak proje giderleri.*
- *Her türlü alt yapı, yapım, onarım ve bakım giderleri.*
- *Belediye zabıta ve itfaiye hizmetleri ile diğere görev ve hizmetlerin yürütülmesi için yapılacak giderler.*
- *Vergi, resim, harç, katılma payı, hizmet karşılığı alınacak ücretler ve diğere gelirlerin takip ve tahsili için yapılacak giderler.*
- *Belediyenin kuruluşuna katıldığı şirket, kuruluş ve birliklerle ilgili ortaklık payı ile üyelik aidatı giderleri.*
- *Mezarlıkların tesisi, korunması ve bakımına ilişkin giderler.*
- *Faiz, borçlanmaya ilişkin diğere ödemeler ve sigorta giderleri.*
- *Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar.*
- *Dava takip ve icra giderleri.*
- *Temsil, tören, ağırlama ve tanıtım giderleri.*
- *Avukatlık, danışmanlık ve denetim ödemeleri.*
- *Bu Kanunda büyükşehir belediyesine verilen görevlerle sınırlı olarak, yurt içi ve yurt dışı kamu ve özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütleriyle birlikte yapılan ortak hizmetler ve diğere proje giderleri.*
- *Spor, sosyal, kültürel ve bilimsel etkinlikler için yapılan giderler.*
- *Büyükşehir belediye hizmetleriyle ilgili olarak yapılan kamuoyu yoklaması ve araştırması giderleri.*
- *Kanunla verilen görevler ve hizmetlerin yürütülmesi için yapılan diğere giderler.”*

Kanunca sayılan birçok görevi sınırlı gelir kaynaklarıyla yerine getirmek zorunda olan mahalli idarelerin rakamlara yansımış birçok da gideri bulunmaktadır. Aşağıdaki yer alan Tablo 2’de 2020 yılı için belediyelerin giderleri ekonomik sınıflandırılma düzeyinde görülmektedir. Aşağıda yer alan tabloda yasal mevzuat çerçevesinde yapılan giderler ekonomik sınıflandırmaya göre gösterilmiştir. Mevcut haliyle gelirler giderleri karşılayamadığı için borçlanma gereği giderek yükselmektedir.

Tablo 2 - 2020 Yılı Belediye Giderleri (Ekonomik Sınıflandırma Düzeyine Göre, Bin TL)

	OCAK- MART	NİSAN- HAZİRAN	TEMMUZ- EYLÜL	EKİM- ARALIK	TOPLAM
BÜTÇE GİDERLERİ HESABI	32,239,923	36,227,853	43,070,309	61,463,254	173,001,339
Personel Giderleri	6,082,139	5,964,703	6,457,167	6,000,841	24,504,850
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	924,090	962,975	992,822	974,321	3,854,208
Mal Ve Hizmet Alım Giderleri	13,917,068	17,832,445	19,276,281	28,438,479	79,464,273
Faiz Giderleri	2,030,216	1,536,525	1,952,639	2,069,623	7,589,003
Cari Transferler	1,516,845	1,766,485	1,500,648	3,051,217	7,835,195
Sermaye Giderleri	6,444,051	7,470,943	11,420,662	19,182,133	44,517,789
Sermaye Transferleri	455,343	464,046	516,684	605,874	2,041,947

Büyükşehir belediyelerinin giderlerinin önemli bir kısmı yatırım ve transfer alt kalemlerinden oluşmaktadır. Bunun temel nedeni, büyükşehir belediyelerinin alt yapı yatırımlarının büyük miktarlara mal olması ve bu harcamalarının finansmanının büyük ölçüde borçlanma ile karşılanmasıdır. Harcamalarda dikkat çeken bir konu ise personel harcamalarının düşük düzeyde seyretmesi ve sermaye giderlerindeki azalıştır. Bu yönelimin sebebi ise belediyelerin yürüttükleri hizmetlerin önemli bir kısmını hizmet satın alma yoluyla gerçekleştirmeleridir. Fonksiyonel sınıflandırma açısından giderler değerlendirildiğinde ise genel kamu hizmetleri, ekonomik işler ve hizmetler ile iskân ve toplum refahı hizmetleri için yapılan harcamalar öne çıkmaktadır (Ulusoy ve Tekin:358-359).

5. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNCECE SUNULAN ULAŞIM HİZMETLERİ

Büyükşehir belediyeleri tüm belediye hizmetleri gibi şehir içi ulaşım hizmetlerini de sunarken Belediye Kanun’da belirtildiği üzere bu hizmeti vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunmak ve hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulamak zorundadır. Ayrıca yine Belediye Kanunu’na göre belediyelerin görev, sorumluluk ve yetki alanı

belediye sınırlarını kapsamaktadır ve belediyeler belediye meclisinin kararı ile mücavir alanlara da belediye hizmetleri götürülebilir. Bu hükmün büyükşehir belediyelerinin sunduğu şehir içi ulaşım hizmetleri açısından sonucu büyükşehir belediyelerinin yetki alanının ilin mülki sınırları olması dolayısıyla tüm ile yönelik olarak bu hizmetin sunulmasıdır.

Bu kapsamda büyükşehir belediyelerinin ulaşım hizmetleri kapsamında yürüttüğü görevleri Büyükşehir belediyelerinin 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'ndan kaynaklanan görevler şunlardır:

- *“Büyükşehir ulaşım ana plânını yapmak veya yaptırmak ve uygulamak; ulaşım ve toplu taşıma hizmetlerini plânlamak ve koordinasyonu sağlamak; kara, deniz, su ve demiryolu üzerinde işletilen her türlü servis ve toplu taşıma araçları ile taksi sayılarını, bilet ücret ve tarifelerini, zaman ve güzergâhlarını belirlemek; durak yerleri ile karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek ve işletmek, işlettirmek veya kiraya vermek; kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiği bütün işleri yürütmek*
- *Büyükşehir belediyesinin yetki alanındaki mahalleleri ilçe merkezine bağlayan yollar, meydan, bulvar, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak, bakım ve onarımı ile bu yolların temizliği ve karla mücadele çalışmalarını yürütmek*
- *Yolcu ve yük terminalleri, kapalı ve açık otoparklar yapmak, yaptırmak, işletmek, işlettirmek veya ruhsat vermek*
- *Büyükşehir içindeki toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek, büyükşehir sınırları içindeki kara ve denizde taksi ve servis araçları dâhil toplu taşıma araçlarına ruhsat vermek. Büyükşehir içindeki toplu taşıma hatlarıyla ilgili olarak; şehir merkezine olan uzaklık, nüfus ve hattı kullanan sayısı kriterleri esas alınarak tespit edilecek hatlarla ilgili toplu taşıma hizmetlerinin işlettirilmesine karar vermek”*

Görüleceği üzere Büyükşehir belediyelerinin 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda şehir içi ulaşım hizmetlerine yönelik olarak büyükşehir belediyelerine çok önemli görevler verilmiştir. Büyükşehir belediyeleri bu görev ve sorumlulukları yerine getirirken gelir elde etmekte ve elde edilen bu görevler dolayısıyla büyükşehir belediyeleri ciddi maliyetler ile karşı karşıya kalmaktadır.

Yukarıda sayılan görevlere ek olarak büyükşehir belediyelerinin şehir içi ulaşım hizmetlerini koordine etmekle de yükümlü olduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Bu kapsamda büyükşehir içindeki ulaşım hizmetlerinin koordinasyon içinde yürütülmesi amacıyla büyükşehir belediye başkanı ya da görevlendirdiği kişinin başkanlığında, yönetmelikle belirlenecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşların temsilcilerinin katılacağı ulaşım koordinasyon merkezleri kurulur (Ulusoy ve Akdemir, 2019:341).

Büyükşehir belediyesine verilen trafik hizmetlerini plânlama, koordinasyon ve güzergâh belirlemesi ile taksi, dolmuş ve servis araçlarının durak ve araç park yerleri ile sayısının tespitine ilişkin yetkiler ile büyükşehir sınırları dâhilinde il trafik komisyonunun yetkileri ulaşım koordinasyon merkezi tarafından kullanılır. Ulaşım koordinasyon merkezi kararları, büyükşehir belediye başkanının onayı ile yürürlüğe girer. Ulaşım koordinasyon merkezi tarafından toplu taşıma ile ilgili alınan kararlar, belediyeler ve bütün kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilgililer için bağlayıcıdır (Ulusoy ve Akdemir, 2019:342).

6. ULAŞIM HİZMETLERİNDEN SAĞLANAN KAZANÇLARIN VERGİLENDİRİLMESİ

Şehir içi ulaşım özellikle de toplu taşıma hizmetleri ülkemizde tüm büyükşehirlerde sermayesinin tamamı doğrudan ya da dolaylı olarak büyük şehir belediyeleri ait ulaşım şirketleri aracılığı ile yürütülmektedir. Söz konusu şirketler bu hizmeti sunarken gelir elde etmekle birlikte vatandaşlar hizmetten maliyetinin altında bir bedel ödeyerek ya da hiçbir bedel ödemediği yararlanmaktadır. Bu durumda söz konusu şirketlerin karşı karşıya oldukları zarar ise büyükşehir belediyeleri tarafından yapılan sermaye artırımını ile sübvansede edilmektedir.

Söz konusu şirketler kar etmedikleri için kurumlar vergisi yükümlülüğü ile karşılaşmamaktadır. Ancak yaptıkları hizmet ifası ve bunun karşılığında tahsil ettikleri ücretler açısından KDV sorumluluğu ile karşı karşıya kalmaktadır. Başka bir ifade ile yolcu taşımacılığı hizmetlerinde KDV alınmakta olup, stopaj, damga vergisi gibi diğer vergi yükümlülükleri ise şehir içi yolcu taşımacılığı hizmetinde söz konusu değildir.

Yolcu taşımacılığı hizmetlerinde elde edilen gelir iki türlü hesaplanmaktadır. Bunlardan ilki “*yolcu biniş sayısına göre gelir hesaplanması*” ikincisi ise “*Yolcu bilet dolum sayısına göre gelir hesaplanması*”dır. Şehir içi yolcu taşımada yapılan satışlara ilişkin gün sonlarında toplu olarak muhtelif müşteriler adına fatura düzenlenmektedir.

Burada önemli olan kriter paranın banka üzerinden hesaba geçmesi ve bu hesaplara dışarıdan hiçbir müdahalenin yapılmamasıdır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

1980'li yıllardan günümüze değin belediyelerin görev ve sorumlulukları sürekli artma eğilimindedir. Artan görev sorumlulukların yerine getirilebilmesi için ise belediyelerin gelir kaynaklarının yeterli olması gerekmektedir. Belediyelerin öz gelirleri olmakla birlikte bu gelirler ihtiyaçları karşılama noktasında genellikle yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple de belediyeler için merkezi yönetim tarafından aktarılacak paylar büyük önem taşımaktadır. Merkezi yönetim tarafından aktarılan transfer gelirleri belediyeler için temel finansman kaynağı olarak görülmektedir.

Yapılan açıklama ve değerlendirmelerden de görüleceği üzere mahalli idarelerin ve özelinde büyükşehir belediyelerin kanunlardan kaynaklanan bir hayli fazla görevi olduğu ama buna karşın orantılı gelir kaynakları olmadığı açıkça müşahade edilmektedir. Bu durum hem mevzuatta görülmekte hem de istatistiklere yansımaktadır. Söz konusu probleme dair zaman zaman merkezi yönetim tarafından genel bütçe gelirleri üzerinden aktarımlar yapılsa da ana çözüm yine büyükşehir belediyelerine tahsis edilecek yeni öz gelir kaynaklarının oluşturulmasıdır.

Mahalli idareleri rahatlatıcı diğer bir öneri de, mahallinde kayıtlı motorlu taşıtlardan alınan vergi ve benzeri gelirlerin ilgili belediyelere bırakılması önerisidir. Konuyla ilgili çalışmalar devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- 1- ULUSOY, A., AKDEMİR, T. Mahalli İdareler (Teori-Uygulama-Maliye), Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- 2- AYDIN, F, “Belediye Gelirleri Kanununda Düzenlenmiş Olan Yerel Yönetim Gelirlerinin Özellikleri ve Öneriler”, International Journal of Public Finance, Vol.6, No:1, 2021.
- 3- YILMAZ, N., BERBER S., “6360 Sayılı Kanun İle Faydalanma İlkesi ve Belediye Gelirlerinin Değerlendirilmesi”, Adıyaman Üniversitesi SBE Dergisi, Sayı: 36, Yıl: 13.
- 4- <https://www.haberturk.com/buyuksehir-belediyesinin-gorevleri-nelerdir-turkiye-de-hangi-iller-buyuksehir-hts-2420995>
- 5- <https://vergidosyasi.com/2018/06/04/buyuksehir-belediyelerinin-gelirleri/>
- 6- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 7- 2664 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu
- 8- 6360 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu
- 9- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu
- 10- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu
- 11- 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu

MURAT ALTAN

1982 yılında Denizli' de doğdu. İlk, Orta, Lise öğrenimini Denizli'de okudu. Son olarak 2009 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesinden mezun oldu. Evli ve 3 çocuk babası olup orta derecede İngilizce ve Rusça bilmektedir.

2014 yılında Büyükşehir Belediyesi Ulaşım A. Ş. İşletme Müdürü olarak görev yaptı.2018 yılında yine Büyükşehir Belediye Teleferik Müdürü oldu.2018 yılında Milletvekili Danışmanı oldu. Halen Büyükşehir Belediyesinde Hava Ulaşım Müdürü olarak görev yapmaktadır.